

Szenczi Molnár Albert zoltároskönyve 400 éves*

400 évvel ezelőtt, 1607-ben jelent meg Szenczi Molnár Albert zoltároskönyve, a *Psalterium Ungaricum*, és már a 17. században mintegy harminc kiadásban látott napvilágot, majd se szeri, se száma napjainkig az újabb kiadásoknak. És mint a nemrég elhunyt erdélyi nyelvtudós, Szabó T. Attila rámutatott, elterjedt az unitáriusok és más felekezetek körében is. Századokon át énekelték a zoltárokat istentiszteletek alkalmával, de munka közben is, mintha népdalok lettek volna. És a XC. zoltár, a Tebened bízunk eleitől fogva ma is megborzongtat, és meggondolkodtat az élet értelméről, az elmúlásról, a hitről, az egyén és a nemzet sorsáról, mint a Himnusz vagy a Szózat.

Vajon mi ennek a magyarázata? Mindenekelőtt az, hogy Dávid király zoltárainak a nyomorgó, szenvedő világa találkozott a magyarság akkori érzelmeivel, továbbá a hazai mezővárosi polgárság mindennapi dolgos élete – kertek, szántóföldek, baromcsordák –, valamint a hazai, talán éppen Szenczi Molnár Albert közelebbi pátriája, a mátyusföldi táj jelent meg ezekben az énekekben. Féja Géza meg azt emelte ki, hogy Szenczi Molnár Albert zoltáiraiban szinte zeng az élet a maga teljességében. Károli Gáspár például így szól a bibliában: „Kimégyen az ember az ő munkájára és az ő dolgára, mind estvéig.” Szenczi Molnár versében ez így hangzik:

Az ember reggel fölkel idejen,
És tisztí szerint munkára megyen,
Szántóföldekre, rétre, kertben, szőlőben,
És ott munkálódik mind estveiglen.

Aztán mindehhez hozzáadódik Szenczi Molnár stílusa: az ízes és színes, mindig találó szavak, kifejezések, képek, továbbá a sajátos verselés mód. A verstani kutatások bebizonyították, hogy Szenczi Molnár tudatosan törekedett bizonyos magyaros ütemezésre az időmértékes verselésen belül, és hogy másrészt Balassi Bálint és Rimay János 16–17. századi költőink nyomdokait követte. Szerénységét igazolja viszont, hogy a korábbi zoltárfordításokat sem akarta kivonni a hívek kezéből. Vannak – mint írja az előjáróbeszédben – szép énekeink (pl. Bornemisza Péteré, Huszár Gálé, Bőjthe Istváné), de az összes zoltárt még senki sem formálta meg magyar versekben, másrészt némelyek igen „paraszt versekbe” vannak foglalva. Viszont örömmel állapítja meg, hogy az utóbbi években nagyban gazdagodott a magyar verselés, és erre Balassi Bálintnak egy strófáját idézi példaként.

Csodálkozhatunk-e hát, ha a zoltárok lírája nagy hatással volt költőinkre, íróinkra. Erre utal Szabó Magda egy 1974-es emlékező írásában: „Az Árvácska zoltárookra bontott szerkezete csakúgy Szenczi Molnár Albertet idézi, mint a tambura fölé görnyedő vén Arany János, nyomon követhető Szabó Lőrinc Tücsökzenéjében, de Nemes Nagy Ágnes ótestamentumainak szigorú látomásai között is... Aztán Jókai öregasszonyai éppúgy a Szenczi Molnár Albert szenténekeivel ülnek a rokka mellett, ahogy ha éppen így akarja, az ő hangján szól Ady. Mondatépítkezése, eszejárása a legfiatalabb költők-írók szövegében is kimutatható, azok pedig aligha járatosak az ószövegségben. Viszont mind tanulták a Toldit és ismerik Móriczot.”

Szathmári István

* Elhangzott a Kossuth rádió Édes anyanyelvünk c. adásában, 2007-ben.